

<http://doi.org/10.22133/mtlj.2025.491195.1396>

Methods of Dispute Resolution for Intellectual Property Infringement Claims on User-Centric Platforms

Zeinab Saniei Manesh^{1*}, Mahnaz Zare Garizi², Mahmood Bagheri³

¹ MA. Student in International Trade and Economic Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

² MA. Student in International Trade and Economic Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

³ Associate Prof., Department of Islamic and Private Law, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran.

Article Info	Abstract
Original Article	The delineation of responsibilities between content publishers and distribution platforms has been a subject of ongoing debate, particularly in user-centric platforms/internet service providers where a wide range of content is presented by publishers. Legal claims arising from these relationships can be categorized in various ways, with claims of intellectual property infringement by third parties against content published on an internet service provider being among the most contentious. In addition to established laws and regulations surrounding intellectual property infringement claims on platforms, service providers are required to adhere to legal standards and delineate user obligations upon accepting their content. This study examines the various applicable methods for resolving disputes, considering the unique nature of the aforementioned claims, the specific functions of the internet service provider, and the existing disputes regarding platform liability. It concludes that alternative dispute resolution (ADR) methods are the most suitable for addressing claims of intellectual property rights infringement.
Received: 01-12-2024	
Accepted: 29-01-2025	
Keywords: Intellectual Property Internet Service Provider Adjudication Authority ADR	
*Corresponding author e-mail: zeinabsanieimanesh@gmail.com	
How to Cite: Saniei Manesh, Z., Zare Garizi, M., & Bagheri, M. (2026). Methods of Dispute Resolution for Intellectual Property Infringement Claims on User-Generated Content Platforms. <i>Modern Technologies Law</i> , 7(13), 149-169.	
Published by University of Science and Culture https://www.usc.ac.ir Online ISSN: 2783-3836	

1. Introduction

In today's digital world, user-centric platforms are recognized as the main intermediaries in providing hosting services. These platforms play a significant role in electronic communications, allowing users access to various types of content and services. With the expansion of communication through the World Wide Web and the rapid and easy accessibility to all information, as well as the misuse of others' works and achievements in the virtual space, several discussions have arisen regarding these issues. One of these discussions concerns the infringement of individuals' intellectual property rights within user-centric platforms/internet service provider. Copyright infringement on the internet occurs when one of the exclusive rights (material or moral) of the creator is violated during online communications. While user-centric platforms have made the distribution of copyright-protected works easier and more efficient, they have also become a suitable environment for infringing the rights of copyright holders. Numerous claims arise among three key parties: the claimant who owns the artistic work, internet service providers (platforms), and users who violate intellectual property rights.

One of the main concerns for individuals and entities in filing a formal complaint is the costs associated with litigation. A precise and transparent estimation of these costs helps individuals make more informed decisions regarding lawsuits and be aware of their financial obligations. Moreover, in intellectual property disputes, particularly in the digital domain, the speed of proceedings is crucial because many of these disputes are urgent, and any delay in processing can harm the rights holder and benefit the infringer. Additionally, in some cases, a dispute may be raised in multiple judicial or arbitration forums, leading to wasted time, costs, and confusion for the parties involved. Therefore, mechanisms to prevent parallel litigation and establish a single competent authority in laws and regulations are essential.

Furthermore, intellectual property disputes in user-centric platforms, due to their technical and specialized nature, require specific knowledge and expertise. The presence of a specialized arbitrator or judge is one of the key factors in improving the quality of adjudication in these disputes. These individuals, being familiar with the legal and technical concepts related to intellectual property in cyberspace, can make more accurate and fair decisions. On the other hand, with the expansion of alternative dispute resolution methods such as arbitration, mediation, conciliation, and hybrid methods alongside traditional litigation, these approaches can also be utilized for resolving intellectual property disputes. The choice of an appropriate method depends on various factors, including the type of dispute, the complexity of the subject matter, the agreement of the parties, and others.

While numerous studies have been conducted on the responsibility of platforms regarding intellectual property rights infringement, few have addressed efficient methods for resolving these disputes. In light of the aforementioned aspects, this research aims to answer the question: what is the most suitable dispute resolution method in cases between the claimant of intellectual property rights infringement and the user-centric platform?

This study consists of two parts: the first part examines the laws and regulations of Iran and the United States, analyzing the conditions and regulations of user-centric platforms such as Aparat and YouTube, as well as relevant case studies. The second part assesses the feasibility of dispute resolution methods for intellectual property infringement claims on user-centric platforms, seeking to identify the most appropriate methods for resolving such disputes.

2. Methodology

In this research, we tried to collect and gather information from the primary sources (including laws, regulations, directives, bylaws, judicial decisions, etc.) and legal cases such as *Viacom vs. YouTube* and *Capital Records, LLC v. Vimeo, LLC*, to elucidate how courts have approached intellectual property disputes in user-centric platforms.

The paper explores various dispute resolution methods, including traditional litigation, mediation, and arbitration. Special attention is given to the advantages and disadvantages of each method, particularly in the context of the rapid and complex nature of online content sharing.

The study evaluates the regulatory conditions imposed by user-centric platforms like YouTube and Aparat. This includes an examination of their terms of service, obligations regarding content moderation, and procedures for handling infringement claims. The methodology culminates in concluding the most effective dispute resolution methods for intellectual property infringement claims in user-centric platforms. Recommendations for improving legal frameworks and dispute resolution mechanisms are also provided.

3. Results and Discussion

The research highlights a clear distinction between the responsibilities of content publishers and distribution platforms. This separation often leads to legal ambiguities regarding the liability of user-centric platforms in cases of intellectual property infringement.

The article discusses the inadequacies in existing legal frameworks in both Iran and the United States regarding intellectual property rights in digital spaces. While the U.S. has more developed regulations like the Digital Millennium Copyright Act (DMCA), Iranian laws are fragmented and lack specificity in addressing digital content issues.

The study finds that ADR methods, such as mediation and arbitration, are particularly suitable for resolving intellectual property disputes in user-centric platforms. These methods are preferred for their ability to provide quicker and more cost-effective resolutions compared to traditional litigation. Despite the benefits of ADR, challenges such as a lack of awareness and clear legal guidelines hinder the widespread adoption of these methods. Stakeholders may be hesitant to use ADR due to uncertainties surrounding enforceability and procedural aspects.

The findings suggest that all stakeholders—including content creators, platform operators, and users—must navigate a complex legal landscape. A better understanding of their rights and obligations is essential for effective management of intellectual property issues. The research advocates for clearer and more cohesive legal frameworks that explicitly define the responsibilities of user-centric platforms concerning content moderation and dispute resolution. Such clarity would enhance the protection of intellectual property rights and foster innovation. The article calls for further studies to explore the effectiveness of ADR in intellectual property disputes, particularly in the context of emerging technologies and changing digital landscapes.

4. Conclusions and Future Research

The analysis of intellectual property infringement claims on user-centric platforms indicates that this issue has become increasingly significant in the digital age. With the growing use of the internet and the ease of access to content, the infringement of authors' and creators' rights has turned into a serious challenge. In Iran, the existence of scattered laws has added to the legal complexities of these claims, making it difficult to determine responsibilities. However, there has been attention given to protecting the rights of intellectual property owners, with measures in place to compensate for damages caused by infringements.

On the other hand, the United States has effectively addressed copyright issues through advanced legislation such as the Digital Millennium Copyright Act, providing mechanisms for resolving these disputes. In this context, platforms, as intermediaries that provide content, must clearly understand their legal responsibilities. The liability of platforms regarding user content depends on their awareness of potential infringements and timely actions taken in response.

Moreover, studies have shown that alternative dispute resolution methods, such as mediation and arbitration, can serve as effective tools for reducing litigation time and costs. These methods allow parties to reach quicker agreements and avoid prolonged legal disputes.

Therefore, it is recommended that, in light of technological developments and the need for laws to adapt to new conditions, countries especially Iran move towards creating clearer and more compatible legal frameworks. These laws should clearly outline the dispute resolution authorities concerning the mentioned claims and specify

the mechanisms for processing them. In this regard, adequate and documented recognition of digital contracts between users and platforms should be considered in the aforementioned laws. Additionally, it is suggested that platforms clearly define the dispute resolution methods in their website terms and conditions. This not only supports the protection of intellectual property rights but also fosters creativity and innovation in the digital area.

In conclusion, the study emphasizes the need for a balanced approach that protects intellectual property rights while considering the operational realities of user-centric platforms. The adoption of ADR methods is recommended as a practical solution to enhance efficiency and effectiveness in resolving disputes.

روش‌های حل و فصل اختلافات دعاوی نقض مالکیت فکری در پلتفرم‌های کاربرمحور

زینب صنیعی منش^{۱*}، مهناز زارع گاریزی^۲، محمود باقری^۳

^۱ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق تجاری اقتصادی بین‌المللی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق تجاری اقتصادی بین‌المللی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

^۳ دانشیار، گروه حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
مقاله پژوهشی	با توجه به تفکیک اختیارات نشردهنده محتوا از پلتفرم توزیع‌کننده و همچنین دامنه وسیع محتواهایی که ناشران ارائه کرده‌اند، حدود مسئولیت پلتفرم‌های کاربرمحور همواره محل بحث بوده است. در این خصوص، انواع دعاوی صورت گرفته فیما بین این اشخاص، به دسته‌های مختلفی تقسیم می‌شود که از میان آن‌ها، ادعای نقض مالکیت فکری آثار از سوی شخص ثالث نسبت به محتوای ارائه شده توسط ناشر در پلتفرم کاربرمحور، از مناقشه‌برانگیزترین دسته‌هاست.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۱۱	در کنار قوانین و مقررات تعیین شده برای ادعای نقض مالکیت فکری در پلتفرم‌ها، واسطه‌ها نیز در ارائه خدمات بر بستر اینترنت، ملزم به رعایت تمامی قواعد حقوقی و همچنین تعیین تعهدات برای کاربر هنگام پذیرش محتوای ایشان در سکوی خود هستند. در پژوهش حاضر، پس از بررسی تمامی روش‌های قابل اعمال برای حل و فصل اختلافات و با توجه به ماهیت ویژه دعاوی یادشده، کارکرد خاص پلتفرم‌های کاربرمحور و همچنین اختلافات موجود درخصوص عدم مسئولیت پلتفرم، مناسب‌ترین روش حل و فصل اختلافات برای مدعی نقض حقوق مالکیت فکری، روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۰	
واژگان کلیدی: مالکیت فکری واسطه‌های اینترنتی مرجع رسیدگی روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات	
*نویسنده مسئول رایانامه: zeinabsanieimanesh@gmail.com	

نحوه استناددهی:

صنیعی منش، زینب، زارع گاریزی، مهناز، و باقری، محمود (۱۴۰۵). روش‌های حل و فصل اختلافات دعاوی نقض مالکیت فکری در پلتفرم‌های کاربرمحور. حقوق فناوری‌های نوین، ۷(۱۳)، ۱۴۹-۱۶۹.

ناشر: دانشگاه علم و فرهنگ <https://www.usc.ac.ir>

شاپای الکترونیکی: ۳۸۳۶-۲۷۸۳

مقدمه

در دنیای دیجیتال امروز، پلتفرم‌های کاربرمحور به‌منزله واسطه‌های اصلی در ارائه خدمات میزبانی شناخته می‌شوند. پلتفرم‌های یاد شده نقش مهمی در ارتباطات الکترونیکی ایفا می‌کنند و به کاربران خود امکان دسترسی به انواع محتوا و خدمات را می‌دهند. با توجه به گسترش ارتباطات از طریق شبکه جهانی اینترنت و قابلیت دسترسی سریع و آسان به تمامی اطلاعات و همچنین سوءاستفاده برخی از افراد از آثار و دستاوردهای دیگران در فضای مجازی، مباحثی در این خصوص مطرح شده است (Pourhoseini & Roumani, 2018, p. 93). یکی از این مباحث، نقض حقوق مالکیت فکری اشخاص در محیط پلتفرم‌های کاربرمحور است. در واقع نقض کپی‌رایت در اینترنت، زمانی رخ می‌دهد که به یکی از حقوق انحصاری (مادی یا معنوی) پدیدآورنده در جریان ارتباطات اینترنتی تجاوز شود. پلتفرم‌های کاربرمحور، که به‌عنوان واسطه در فضای سایبر عمل می‌کنند، هرچند توزیع آثار مشمول کپی‌رایت را سهل‌تر و کارآمدتر کرده‌اند، از طرفی به بستر مناسبی برای نقض حقوق دارندگان حق مؤلف تبدیل شده‌اند (Sadeghi, 2018, p. 38). در این خصوص، دعاوی متعددی فی‌مابین سه شخص کلیدی صورت می‌پذیرد؛ مدعی صاحب اثر هنری، ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی (سکو) و کاربر نقض‌کننده حقوق مالکیت فکری.

یکی از دغدغه‌های اصلی اشخاص حقیقی و حقوقی در طرح دعوی، هزینه‌های دادرسی است. پیش‌بینی دقیق و شفاف این هزینه‌ها به افراد کمک می‌کند تصمیم آگاهانه‌تری درخصوص طرح دعوی اتخاذ کنند و از تعهدات مالی خود نیز مطلع باشند. از طرفی در دعاوی مالکیت فکری، به‌ویژه در حوزه دیجیتال، سرعت رسیدگی اهمیت بسزایی دارد؛ زیرا اغلب این دعاوی ماهیت فوری و اضطراری دارند و هرگونه تأخیر در رسیدگی، به ضرر مالک حق و به نفع متخلف تمام می‌شود. همچنین در برخی موارد، ممکن است یک دعوی در چندین مرجع قضایی یا داوری مطرح شده و این امر به اتلاف وقت، هزینه و سردرگمی طرفین منجر شود؛ بنابراین وجود سازوکارهایی برای جلوگیری از بروز دادرسی موازی و تعیین مرجع صالح واحد در قوانین و مقررات، ضروری است. علاوه‌بر موارد ذکر شده، دعاوی مالکیت فکری در حوزه پلتفرم‌های کاربرمحور و ارتباط مستقیم آن با فضای اینترنتی، به‌دلیل ماهیت فنی و تخصصی خود، نیازمند دانش و تخصص ویژه‌ای هستند و وجود داور یا قاضی متخصص یکی از عوامل مهم در بهبود کیفیت رسیدگی به دعاوی مذکور است. این افراد به‌دلیل آشنایی با مفاهیم حقوقی و فنی مرتبط با مالکیت فکری در فضای سایبر، قادر خواهند بود تصمیمات دقیق‌تر و عادلانه‌تری اتخاذ کنند. از طرفی با توجه به گسترش روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات مانند داوری، میانجیگری، سازش و روش‌های ترکیبی در کنار روش دادرسی، از این روش‌ها نیز برای حل و فصل دعاوی مالکیت فکری استفاده می‌شود. انتخاب روش مناسب به عوامل مختلفی بستگی دارد؛ از جمله نوع اختلاف، پیچیدگی موضوع و توافق طرفین.

درحالی‌که پژوهش‌های متعددی در زمینه مسئولیت پلتفرم‌ها در قبال نقض حقوق مالکیت فکری انجام شده است، پژوهش‌های کمی به تعیین روش‌های کارآمد حل و فصل این اختلافات پرداخته‌اند. با توجه به جهات ذکر شده در فوق، در پژوهش حاضر تلاش شده به این سؤال پاسخ داده شود که مناسب‌ترین روش حل و فصل اختلاف در دعاوی فی‌مابین مدعی نقض حقوق مالکیت فکری و پلتفرم کاربرمحور کدام روش است؟

پژوهش حاضر شامل دو بخش است: بخش اول به بررسی قوانین و مقررات کشور ایران و ایالات متحده آمریکا و تحلیل شرایط و مقررات و بسایت پلتفرم‌های کاربرمحور آپارات و یوتیوب و همچنین پرونده‌های مطروحه در این زمینه پرداخته است و در بخش دوم، امکان‌سنجی روش‌های حل و فصل دعاوی نقض مالکیت فکری در پلتفرم‌های کاربرمحور به‌دنبال شناسایی مناسب‌ترین روش‌ها برای حل و فصل دعاوی مذکور بررسی شده است.

۱. بررسی قوانین و مقررات، پرونده ها و شرایط و مقررات وبسایت

با توجه به ماهیت پیچیده و نوظهور دعاوی نقض مالکیت فکری در پلتفرم های کاربرمحور، شناخت عمیق از قوانین و مقررات حاکم بر این حوزه، شرایط و مقررات حاکم بر پلتفرم ها و همچنین پرونده های قضایی مرتبط، اهمیت بسزایی دارد؛ بنابراین در این بخش به بررسی این موضوعات در کشورهای ایران و ایالات متحده آمریکا پرداخته شده است.

۱-۱. بررسی قوانین و مقررات مرتبط

با توجه به نوآور بودن فناوری ارتباط جمعی و همچنین مشخص نبودن مرادفات پلتفرم های کاربرمحور، قوانین و مقررات مشخص و تعیین کننده ای درخصوص دعاوی نقض مالکیت فکری در پلتفرم های مذکور در کشور ایران وجود ندارد. از طرفی با توجه به اهمیت رعایت حقوق مالک اثر در قوانین مادر از جمله قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸، قانون جرایم رایانه ای مصوب ۱۳۸۸ و قانون تجارت الکترونیک مصوب ۱۳۸۲، فقط به این مسئله به صورت کلی اکتفا شده و در راستای تشریح رعایت این حقوق در پلتفرم های کاربرمحور به تدوین مقررات و آیین نامه ها و مصوبات متعدد از سوی برخی مراجع مانند رئیس کل دادگستری بسنده شده است و بدین ترتیب، یکدستی و تناسب لازم برای تعیین مقررات حاکم بر دعوای یاد شده وجود ندارد. همچنین در ایالات متحده آمریکا به عنوان یکی از کشورهای پیشرو در زمینه مالکیت فکری در پلتفرم ها در سطح جهانی، مقررات مناسب و نسبتاً یکدستی در این زمینه تدوین شده است. در گفتار ذیل، به بررسی مقررات این دو کشور خواهیم پرداخت.

۱-۱-۱. ایران

۱-۱-۱-۱. قوانین

ماده ۲۳ قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مواد ۶۲ و ۷۴ قانون تجارت الکترونیک، دو مقررۀ کلیدی در حوزه حقوق مالکیت فکری هستند که مستقیم به جرم نشر و پخش غیرمجاز آثار ادبی، هنری و علمی می پردازند. این قوانین با هدف حمایت از حقوق پدیدآورندگان و تشویق به تولید آثار خلاقانه وضع شده اند. مطابق ماده ۲۳ قانون حمایت از حقوق مؤلفان، «هرکس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است به نام خود یا به نام پدیدآورنده بدون اجازه او و یا عالماً عامداً به نام شخص دیگری غیر از پدیدآورنده نشر یا پخش یا عرضه کند، به حبس تأدیبی از شش ماه تا ۳ سال محکوم خواهد شد». این ماده با تعیین مجازات برای عمل نشر غیرمجاز آثار، بازدارندگی لازم را ایجاد کرده و از حقوق پدیدآورندگان به نحو مؤثری محافظت می کند. در ماده ۶۲ و ۷۴ قانون تجارت الکترونیک نیز اشاره شده است که «حق تکثیر، اجراء و توزیع (عرضه و نشر) آثار تحت حمایت قانون حمایت حقوق مؤلفان و قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲ و قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه ای مصوب ۱۳۷۹، بصورت «داده پیام» منحصرأ در اختیار مؤلف است و هرکس در بستر مبادلات الکترونیکی با تکثیر، اجرا و توزیع (عرضه و نشر) مواردی که در قوانین مذکور، منوط بر آنکه امور یاد شده طبق مصوبات مجلس شورای اسلامی مجاز شمرده شود، در صورتی که حق تصریح شده مؤلفان را نقض نماید، به مجازات سه ماه تا یک سال حبس و جزای نقدی به میزان پنجاه میلیون ریال محکوم خواهد شد». درواقع هدف قانون گذار از وضع این مواد، گسترش حمایت از حقوق مؤلفان به محیط مجازی و جلوگیری از نقض حقوق آنان در بستر مبادلات الکترونیکی است که این هدف تا حدودی مطابق قانون فوق میسر شده است. تشویق به تولید آثار با ایجاد امنیت حقوقی برای پدیدآورندگان، انگیزۀ آن ها را برای تولید آثار جدید افزایش می دهد و با ایجاد محیطی امن برای فعالیت های خلاقانه، به توسعه اقتصاد دیجیتال کمک می کند. باین حال چالش ها و مسائل تعیین نشده ای در این مواد وجود دارد؛ از جمله آن که شناسایی متخلفان در فضای مجازی، که به نشر غیرمجاز آثار اقدام می کنند، بسیار دشوار است و روش های شناسایی در این قوانین، تصریح نشده اند. نکته دیگر آن است که فرایند اجرای احکام در فضای مجازی و وصول خسارت از متخلفان با مشکلات خاصی مواجه است. شناسایی و

موقعیت یابی متخلف، تغییر مداوم اطلاعات، استفاده از واسطه‌ها و شبکه‌های ناشناس، استفاده از حساب‌های کاربری جعلی، حذف سریع اطلاعات توسط متخلفان و تغییر مداوم آدرس‌های اینترنتی از مسائل اشاره نشده در قوانین یادشده است. علاوه بر مسائل فنی مذکور، تعیین تکلیف مشخصی درباره حاکمیت قوانین بین‌المللی و تعارض صلاحیت‌ها صورت نگرفته است. قوانین مربوط به جرایم سایبری و مالکیت فکری در کشورهای مختلف متفاوت است و این امر باعث پیچیدگی در اجرای احکام می‌شود. ممکن است نقض مالکیت فکری در یک کشوری به جز کشوری که مدعی نقض حق، تبعه آن است، صورت پذیرد یا با توجه به حضور سه شخص در فرایند رسیدگی (مالک حقیقی اثر، نقض‌کننده و پلتفرم) و تبعیت و تحت شمول قرار گرفتن هریک از این افراد ذیل قانون کشوری مجزا، رسیدگی به فرایند با دشواری روبه‌رو شود و بدین ترتیب تعیین دادگاه صالح به رسیدگی به جرمی که در چندین کشور رخ داده است، می‌تواند دشوار باشد.

۲-۱-۱-۱. مقررات

درخصوص تدوین مقررات در ایران درباره اختلافات مرتبط به ارائه‌دهندگان خدمات میزبانی، تشتت مراجع درخور ملاحظه است. برای مثال، رئیس کل دادگستری تهران با ابلاغ «بخشنامه حمایت قضایی از کسب‌وکارهای مجازی (۱۳۹۹)»، شورای عالی انقلاب فرهنگی با تصویب «مقررات و ضوابط اصلاح‌رسانی رایانه‌ای (۱۳۸۰)»^۱، شورای عالی فضای مجازی با تصویب «مصوبه سیاست‌ها و اقدامات سامان‌دهی پیام‌رسان‌های اجتماعی (۱۳۹۶)»، رئیس قوه قضاییه با ابلاغ «آیین‌نامه حمایت حقوقی از پیام‌رسان‌های داخلی به مراجع قضایی (۱۳۹۷)» و همچنین تصویب «آیین‌نامه جمع‌آوری و استنادپذیری ادله الکترونیکی (۱۳۹۳)»، هریک نهادهای متفاوتی هستند که به تدوین مقررات اقدام کرده‌اند. فقدان یک نهاد واحد قانون‌گذار باعث شده است هرکدام از این نهادها مقررات جداگانه‌ای را در این حوزه وضع کنند که ممکن است با هم تعارض داشته باشند. تغییرات مداوم در سیاست‌های دولت در حوزه فضای مجازی نیز بر پیچیدگی و عدم قطعیت مقررات افزوده است و این تشتت باعث فقدان اطمینان حقوقی برای ارائه‌دهندگان خدمات، کاربران و سایر ذی‌نفعان می‌شود.

بااین حال، مقررات ذکرشده به برخی از ابهامات درخصوص مسئولیت ارائه‌دهنده خدمات میزبانی و تبیین خصوصیات و شرایط کاربر و پلتفرم پایان داده‌اند؛ بدین ترتیب که با تعیین شعب تخصصی برای رسیدگی به پرونده‌های مرتبط با فضای مجازی، به این سؤال پاسخ داده شده است که چه مرجعی صلاحیت رسیدگی به این نوع پرونده‌ها را دارد^۲. همچنین مسئولیت اقدامات کاربران در شبکه‌های اجتماعی تعیین شده و این مهم می‌تواند نقطه عطفی برای خاتمه بحث مسئولیت در پلتفرم‌های کاربرمحور باشد^۳.

۱-۲-۱. ایالات متحده آمریکا

درخصوص بررسی مسئولیت و نقض مالکیت فکری در مقررات ایالات متحده آمریکا، شاید اصلی‌ترین مقرر قانون «حق مؤلف هزاره دیجیتال ایالات متحده آمریکا»^۴ مصوب ۱۹۹۸ (که از این پس در این پژوهش قانون حق مؤلف نامیده می‌شود) است. این قانون برای رسیدگی به چالش‌ها و پیچیدگی‌هایی که عصر دیجیتال به همراه آورده است تصویب شد. هدف اصلی آن نیز به‌روزرسانی و سازگاری قوانین حق تکثیر با

۱. ذیل بند ۳-۵ مقررات مذکور، پانزده تعهد برای مؤسسات و شرکت‌های رسا (ارائه‌دهنده خدمات اینترنتی) تعیین شده است که مهم‌ترین آن‌ها امکان و اعمال برقراری پالایه (filter) در شبکه رسا (ISP) است که ضوابط و مصادیق موارد پالایش (filtering) توسط شورای عالی اطلاع‌رسانی تصویب و اعلام می‌شود. تعهد مهم دیگر آن است که مؤسسات و شرکت‌های رسا (ISP) و کاربران برای محتوایی که خود روی شبکه عرضه می‌کنند طبق این آیین‌نامه مسئول و پاسخگو هستند. مسئولیت رعایت قوانین مالکیت معنوی و حق تألیف و تصنیف به عهده ارائه‌کننده اطلاعات در شبکه است.

۲. مطابق بند ۱ بخشنامه حمایت قضایی از کسب‌وکارهای مجازی، رسیدگی به پرونده‌های کیفری و حقوقی کسب‌وکارهای فضای مجازی باید در شعب تخصصی، که آموزش لازم درخصوص جنبه‌های حقوقی و کیفری فضای مجازی (جرایم رایانه‌ای، ادله الکترونیکی و مستند سازی آن‌ها) دیده باشند، صورت پذیرد. علاوه بر آن، در بند ۳ نیز به استنادپذیری بخشنامه‌ها و آیین‌نامه‌های ذکرشده در پیوست بخشنامه مذکور برای رسیدگی به اتهامات کسب‌وکارهای مجازی اشاره شده است.

۳. در بند ۱۰ مصوبه سیاست‌ها و اقدامات سامان‌دهی پیام‌رسان‌های اجتماعی، ذکر شده است که مسئولیت اقدامات کاربران در شبکه‌های اجتماعی برعهده خود کاربران بوده و ارائه‌دهنده خدمت پیام‌رسان اجتماعی، موظف به همکاری با مقامات مجاز، در چهارچوب قوانین و مقررات کشور است.

4. Digital Millennium Copyright Act (DMCA)

محیط دیجیتال است تا حقوق تولیدکنندگان محتوا (مالک اثر) را حفظ کرده و درعین حال نوآوری و خلاقیت را تشویق کند. قانون مذکور به مسئله نقض حق تکثیر در اینترنت از طریق پیاده‌سازی یک سیستم اعلام و حذف^۱ می‌پردازد. صاحبان حق تکثیر می‌توانند اعلامیه‌ای به ارائه‌دهندگان خدمات ارسال کنند که در آن مواد نقض‌کننده را شناسایی کرده و درخواست حذف آن عنوان و همچنین نقض صورت گرفته را داشته باشند. ارائه‌دهندگان خدمات می‌بایند به این اعلامیه‌ها به سرعت پاسخ دهند و محتوای به ادعا نقض‌کننده را حذف یا دسترسی به آن را غیرفعال کنند. درواقع سیستم مذکور، چهارچوبی ابتدایی برای حل و فصل اختلافات و حفظ تعادل بین اجرای حق تکثیر و آزادی بیان ایجاد می‌کند.

جنبه دیگری از قانون یادشده، قانون «محدودیت مسئولیت نقض حق تکثیر آنلاین»^۲ است که نقطه امنی برای ارائه‌دهندگان خدمات آنلاین در مورد محتوای بارگذاری شده توسط کاربران فراهم می‌کند. ارائه‌دهندگان خدمات در صورتی که به سرعت محتوای نقض‌کننده را پس از دریافت یک اعلامیه حذف مناسب از صاحب حق تکثیر حذف کنند، از خسارات مالی برای نقض حق تکثیر معاف هستند. این بند همکاری بین صاحبان حق تکثیر و ارائه‌دهنده خدمات را در رسیدگی به موارد نقض حق تکثیر تشویق می‌کند و درعین حال منافع هر دو طرف را حفظ می‌کند.^۳

دفتر حق تکثیر^۴ در گزارشی درخصوص بند ۵۱۲ قانون حق مؤلف اشاره کرده است که از قانون یاد شده از این روی انتقاد می‌شود که در قبال ارائه‌دهندگان خدمات بسیار ملایم است. همچنین سایر قوانین، مانند بند ۲۳۰ قانون ارتباطات^۵، که به پلتفرم‌های آنلاین مصونیت از مسئولیت مدنی براساس محتوای تولید شده توسط اشخاص ثالث را می‌دهد نیز تحت انتقاد قرار گرفته‌اند^۶؛ درست مانند بند ۲۳۰، که به ارائه‌دهندگان خدمات آنلاین آزادی عمل چشمگیری در مدیریت محتوای موجود در پلتفرم‌هایشان داده است، قانون حق مؤلف نیز به ارائه‌دهندگان خدمات، محافظت از مسئولیت در قبال نقض حق تکثیر، که توسط کاربران انجام می‌شود، ارائه می‌دهد. با افزایش انتقادات عمومی از شرکت‌های رسانه‌های اجتماعی، ممکن است کنگره و ذی‌نفعان نهادی خواستار بازنگری در قوانین اعطای مصونیت به ارائه‌دهندگان خدمات از اعمال قابل مجازات شوند (McGhee, 2023, p. 526).

۲. بررسی پرونده‌های مرتبط

در سال‌های اخیر، موارد متعدد از نقض حق مؤلف از طریق واسطه‌های الکترونیکی و پلتفرم‌های کاربرمحور مشاهده شده است. عموماً دادگاه‌ها به‌عنوان مرجع عام به این پرونده‌ها رسیدگی کرده و در برخی موارد، محتوای غیرمجاز از پلتفرم حذف و جریمه‌هایی اعمال شده است. در این قسمت به بررسی چند پرونده در این خصوص می‌پردازیم.

۱-۲. حقوق ایران

در حقوق ایران، یکی از مهم‌ترین پرونده‌های مورد رسیدگی، مربوط به شکایت سازمان صدا و سیما علیه مدیرعامل و مؤسس سایت آپارات، به اتهام «عرضه، پخش و انتشار اثر متعلق به دیگری بدون اجازه قانونی» است که در محاکم کیفری پیگیری شده است. در این پرونده، سازمان صدا و سیما آپارات را به دلیل انتشار محتوای صدا و سیما و نقض مالکیت فکری این سازمان متهم می‌دانست و مدعی بود که آپارات، بدون مجوز، محتوای سازمان را منتشر کرده و حق کپی‌رایت آن را نقض کرده است. در مقابل آپارات، بر این نکته تأکید کرد که به‌عنوان یک پلتفرم میزبان، مسئولیتی در قبال محتوای کاربران ندارد.

1. Take-Down-Notice
2. Online Copyright Infringement Liability Limitation Act (OCILLA)
3. www.michelsonip.com
4. the US copyright office
5. the communication act

۶. هیچ‌یک از ارائه‌دهندگان یا کاربران یک سرویس کامپیوتری تعاملی، به‌عنوان ناشر یا گوینده اطلاعاتی که توسط یک ارائه‌دهنده محتوای اطلاعاتی دیگر ارائه شده است، شناخته نخواهند شد.

دادگاه بدوی حکم به محکومیت مدیرعامل آپارات به پرداخت مبلغ یکصد میلیون ریال جزای نقدی از باب اتهام نقض حقوق مؤلف صادر کرد که در دادگاه تجدیدنظر نیز رای صادره تأیید شد. پس از اقدامات قضایی و رسیدگی‌های معمول، در نهایت شعبه نوزدهم دیوان عالی کشور «به موجب دادنامه شماره ۱۴۰۳/۰۶/۱۹ مورخ ۱۴۰۳/۰۶/۱۹» حکم برائت مدیرعامل آپارات را از اتهام انتسابی صادر و اعلام کرد.

در حکم دیوان عالی کشور، درباره رأی دادگاه بدوی آمده است: «شرکت دادخواه فعالیتش میزبان محور است و از محیط میزبان و کاربران با رعایت قوانین سایت نسبت به بارگذاری محتوا اقدام می‌نمایند و مسئولیت آن نیز مطابق مقررات جاری استنادی برعهده کاربر می‌باشد.» در ادامه همچنین تأکید شده است که میزبان در صورتی مسئولیت دارد که در اجرای دستورات کارگروه تعیین مصادیق مجرمانه یا مقام قضایی تعلل و کوتاهی کرده باشد؛ اما از سوی سازمان صدا و سیما دلیلی مبنی بر این که دستوری از کارگروه تعیین مصادیق یا مقام قضایی بابت پخش برنامه‌های این سازمان به شرکت آپارات ابلاغ شده باشد، ارائه نشده است. حکم دیوان عالی کشور مبنی بر برائت مدیرعامل سایت آپارات تأییدکننده عدم مسئولیت پلتفرم‌های کاربرمحور به علت اعمال کاربران آن پلتفرم‌هاست و بر این امر تأکید می‌کند که پلتفرم میزبان در صورتی مسئول است که در اجرای دستورات کارگروه تعیین مصادیق مجرمانه و یا مقام قضایی کوتاهی کند.

در توجیه رأی دیوان عالی گفتنی است که پلتفرم‌های کاربرمحور به عنوان یک واسطه الکترونیکی، ارتباطات الکترونیک را تسهیل می‌کنند. این پلتفرم‌ها صرفاً نقش توزیع‌کننده را ایفا می‌کنند و فقط وظیفه انتقال و عبور آثار و اطلاعات را برعهده دارند؛ بنابراین وظیفه کنترل و نظارت بر محتوای آثار منتشر شده را نداشته؛ در نتیجه مسئولیتی از این بابت متوجه آن‌ها نیست؛ مگر این که به عنوان ناشر تلقی شوند. همان گونه که در رأی دیوان عالی کشور آمده است، مطابق قوانین و مقررات ایران، پلتفرم‌ها موظف‌اند در صورت دریافت دستور قضایی یا درخواست کارگروه تعیین مصادیق مجرمانه، نسبت به حذف محتواهای بارگذاری شده اقدام کنند. مطابق ماده ۲۲ قانون جرایم رایانه‌ای، این کارگروه مسئول نظارت بر فضای مجازی و پالایش محتواست. رأی دیوان عالی کشور مبنی بر برائت مدیرعامل پلتفرم کاربرمحور آپارات به صراحت بیان می‌کند که پلتفرم‌هایی مانند آپارات، که به عنوان میزبان عمل می‌کنند، مسئولیت مستقیم در خصوص محتواهایی را که کاربران آن‌ها بارگذاری می‌کنند ندارند. این حکم با مفهوم بندرگاه امن^۱ در حقوق بین‌الملل تطابق دارد که به پلتفرم‌ها اجازه می‌دهد بدون مسئولیت مستقیم، محتوا را میزبانی کنند. مطابق این قاعده، پلتفرم‌ها در قبال اعمال کاربران خود مسئولیتی ندارند و در پناهگاهی امن فعالیت می‌کنند.

مطابق اصل ۲۵ قانون اساسی و ماده ۵۲۸ قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات)، هرگونه استراق سمع، شنود و پایش غیرمجاز از مکالمات تلفنی، مکاتبات و مراسلات ممنوع است و واسطه‌های الکترونیکی فاقد تکلیف کلی بر نظارت و کنترل محتوا هستند و فقط به ارائه اطلاعات کلی کاربران به وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات مکلف‌اند. همچنین با توجه به اصل شخصی بودن مسئولیت، پلتفرم‌های کاربرمحور در قبال نقض حقوق مالکیت فکری، که از سوی کاربران آن‌ها صورت می‌گیرد، مسئول نیستند و اصل بر عدم مسئولیت آن‌هاست. اگرچه پلتفرم‌های کاربرمحور نقش مهمی در تسهیل ارتباطات ایفا می‌کنند، نمی‌توان آن‌ها را از هرگونه مسئولیتی مبرا دانست. با توجه به تأثیر گسترده این پلتفرم‌ها بر جامعه، لازم است تعادل مناسبی بین آزادی بیان، حق دسترسی افراد به محتوا و مسئولیت اجتماعی پلتفرم‌های کاربرمحور برقرار شود؛ بنابراین باید این نکته را نیز در نظر داشت که با توجه به سرعت بالای تغییرات در فضای مجازی و تنوع بالای محتوا، اعمال نظارت صرفاً براساس دستور قضایی، ممکن است در بسیاری از موارد دیر هنگام و ناکافی باشد و بی‌مسئولیتی پلتفرم‌ها به نقض گسترده حقوق مالکیت فکری منجر شود و به حقوق مالکان فکری آسیب جدی وارد کند. همچنین پلتفرم‌ها به عنوان بنگاه‌های اقتصادی قدرتمند، باید با تدوین مفاد قراردادهای منعقد فیما بین خود و کاربران و با استفاده از روش‌ها و ابزارهای گوناگون مانند هوش مصنوعی، به نحو مطلوبی بر اعمال کاربران خود نظارت کنند و از این طریق، مانع انتشار محتواهای ناقض حقوق مالکیت فکری شوند.

1. Safe Harbor

۲-۲. حقوق آمریکا

در حقوق آمریکا دعاوی مهمی در خصوص نقض مالکیت فکری در پلتفرم های کاربر محور وجود دارد که در این قسمت، چند پرونده در این خصوص بررسی می شود.

پرونده وایاکام علیه یوتیوب (Harvard Law Review, 2012) یکی از دعاوی مهم در حوزه نقض مالکیت فکری در پلتفرم های کاربر محور است. این پرونده به طور خاص در مورد مسئولیت پلتفرم در قبال محتوای بارگذاری شده توسط کاربران است. در سال ۲۰۰۷ شرکت وایاکام، که یک شرکت آمریکایی چند رسانه ای فعال در زمینه رادیو و تلویزیون و فیلم سازی است، علیه گوگل و یوتیوب، که سایت اشتراک گذاری ویدیو و متعلق به گوگل است، دعوی طرح کرد و مدعی شد که یوتیوب با اجازه دادن به کاربران برای اشتراک گذاشتن و مشاهده بیش از ۱۵۰ هزار فیلم و محتوای متعلق به وایاکام بدون مجوز و به صورت غیر مجاز در نقض حق کپی رایت، مشارکت کرده است. وایاکام مدعی بود که یوتیوب از نقض حق کپی رایت به خوبی آگاه بوده و علی رغم آگاهی از این موضوع، اقدامی برای متوقف کردن اشتراک گذاری و حذف محتوای نقض کننده انجام نداده است. گوگل به عنوان مالک شرکت یوتیوب به قانون حق مؤلف استناد کرد که شرکت را در برابر اعمال متخلفانه کاربران مصون می داند.

در سال ۲۰۱۰ قاضی استانتون اعلام کرد که اجباری کردن سایت های اشتراک گذاری ویدیو برای کنترل هر فیلم و محتوایی که به اشتراک گذاشته می شود، با اصول و هدف قانون حق مؤلف مغایرت دارد. دادگاه بر اساس قوانین مذکور اعلام کرد که یوتیوب مسئول محتوای بارگذاری شده توسط کاربران نیست؛ مگر این که از نقض کپی رایت مطلع شود. در این پرونده، یوتیوب از محتوای نقض کننده آگاهی و اطلاعی نداشته و به درخواست حذف محتوای نقض کننده نیز به سرعت پاسخ داده و اقدام به حذف تمامی موارد کرده است و این امر نشان دهنده حسن نیت یوتیوب است. دادگاه در رأی خود استناد کرد که متهمان مستحق استفاده از قاعده بندر امن^۱ هستند^۲. در نهایت دادگاه به نفع یوتیوب رأی صادر کرد^۳.

در خصوص پرونده دیگری با نام کپیتال رکوردز علیه ویمو^۴ در سال ۲۰۱۳ کپیتال رکوردز، که یکی از بزرگترین ناشران موسیقی در آمریکاست، علیه ویمو، که یک پلتفرم اشتراک گذاری فیلم است، اقامه دعوی کرد. کپیتال رکوردز ادعا کرد که ویمو به صورت مکرر و عمدی محتوای دارای حق کپی رایت را میزبانی می کند؛ در حالی که باید اقدامات لازم را برای جلوگیری از نقض حق کپی رایت انجام می داده است. در مقابل، ویمو مدعی بود که به محض اطلاع از محتوای نقض کننده آن را حذف کرده و تحت حمایت قانون است. دادگاه نیز با توجه به استدلال طرفین، به نفع ویمو رأی صادر کرد و اعلام کرد که این پلتفرم نمی تواند به خاطر محتوای بارگذاری شده توسط کاربران مسئول شناخته شود^۵. در حقوق کامن لا در دعاوی نقض مالکیت ادبی و هنری، یکی از اصلی ترین دفاعیات خوانندگان آن است که به صورت منصفانه از اثر استفاده شده و مرتکب نقض نشده اند. در این پرونده ها به استفاده منصفانه^۶ استناد شده است. استفاده منصفانه یکی از نظریات رایج در حوزه حقوق مالکیت ادبی و هنری و درباره دسترسی آزادانه به آثار علمی، ادبی و هنری است. نظریه استفاده منصفانه، به عنوان یک سازوکار جدی حقوقی برای ایجاد موازنه و تعادل منطقی میان مؤلف و جامعه، می تواند معیار مؤثری باشد. در ارزیابی کلی از نظام حقوق مالکیت ادبی و هنری آمریکا باید گفت نظام حقوقی حمایت از منافع عمومی و ترویج علم و دانش در سطح جامعه، اولویت مهم قانون گذاران را تشکیل می دهد و حمایت از مؤلفان در این نظام در درجه دوم اهمیت قرار دارد؛ چرا که آفرینندگان امروز و فردا براساس آثار فعلی به خلق آثار می پردازند (Shakeri, 2015, p. 208).

1. The DMCA Safe Harbors

2. Viacom international, inc. v. Youtube, inc, United States Court of Appeals, Second Circuit. Decided: April 5, 2012, p.1

3. Versteeg, russ, 2007. viacom v. youtube: preliminary observation, unc school of law, v. 9, p. 67

4. Capital Records, LLC v. Viemeo, LLC

5. Capitol Records, LLC v. Vimeo, LLC, 826 F.3d 78, United States Court of Appeals, Second Circuit, p.14

6. Fair use

۳. بررسی شرایط و مقررات پلتفرم‌های کاربرمحور آپارات و یوتیوب در خصوص نقض مالکیت فکری

شرایط و مقررات پلتفرم‌ها یک قرارداد الکترونیکی فیما بین کاربر و پلتفرم در نظر گرفته می‌شوند. قرارداد الکترونیک نیز مانند قرارداد سنتی، حاصل اجتماع ایجاب و قبول است. بررسی لحظه وقوع و انعقاد قرارداد الکترونیکی فیما بین کاربر و پلتفرم به منظور مشخص کردن قانون حاکم بر قرارداد منعقد، نیازمند تبیین است. در نظام حقوقی ایران، با توجه به این که مقررۀ خاصی درباره تعیین زمان و مکان انعقاد قراردادهای الکترونیکی در قوانین داخلی وجود ندارد، ملاک تشخیص این دو در قواعد عمومی قراردادها جست‌وجو می‌شود. در ماده ۱۹۱ قانون مدنی، عامل تشکیل دهنده قرارداد را قصد انشا همراه با وسیله ابراز آن می‌داند؛ از همین روی برخی عقیده دارند که نظریۀ ارسال بیشترین نزدیکی را با نظام حقوقی ایران دارد؛ یعنی با ارسال قبولی تمام اجزای انعقاد قرارداد محقق شده و قرارداد در زمان و مکان ارسال قبولی منعقد خواهد شد (Joneydi & Karimi, 2014, p. 52). قانون تجارت الکترونیکی ایران در خصوص زمان انعقاد قرارداد الکترونیکی ساکت است؛ اما مفهوم اشاره شده از ارسال در ماده ۲۶ آن قانون، نظریۀ ارسال را به نظریۀ وصول نزدیک کرده است؛ زیرا طبق این ماده، ارسال داده پیام زمانی محقق می‌شود که به سیستمی اطلاعاتی خارج از کنترل اصل ساز (سازنده یا صادرکننده پیام) یا قائم مقام وی وارد شود؛ بنابراین اگرچه در این قراردادها هم هنوز نظریۀ اعلان قبولی قابل اعمال است، ولی مفهوم ارائه شده از ارسال، به عنوان امارۀ قبولی قطعی و فاصله کم ارسال و دریافت پیام، از اهمیت این موضوع کاسته است (Bayat & Bayat, 2019, p. 145). بدین ترتیب، پس از قبول شرایط و مقررات مندرج در صفحه پلتفرم کاربرمحور، قرارداد منعقد شده محسوب شده و قابلیت استناد به آن برای رفع اختلافات و قبول مسئولیت‌های تعیین شده، در صورتی که مخالف با قوانین آمره نباشند، وجود خواهد داشت. این نکته شایان ذکر است که تعیین روش حل و فصل اختلاف در قرارداد فیما بین طرفین، مشخص کننده مسیر رسیدگی به اختلاف رخ داده است و طرفین در صورت توافق، می‌توانند نحوه تعیین رفع اختلاف را خود مشخص کنند. برای مثال در روش داوری، داور اختیار مداخله خود را از موافقت‌نامه داوری به دست می‌آورد. به عبارتی، طرفین قرارداد با اختیار، ضمن قرارداد اصلی یا جداگانه، شیوۀ حل و فصل اختلاف از طریق داوری را تعیین می‌کنند و بدون وجود موافقت‌نامه داوری، امکان مداخله داور و داوری میسر نمی‌شود (Aziziyani, 2021, p. 350). در ادامه، به بررسی مسائل مربوط به مسئولیت نقض مالکیت فکری و همچنین شرط حل و فصل اختلافات در شرایط و مقررات پلتفرم‌های آپارات و یوتیوب، به علت مشابهت کارکرد این دو رسانه در حوزه پخش محتوای ویدئویی، خواهیم پرداخت.

۱-۳. پلتفرم آپارات

آپارات در قالب پلتفرمی کاربرمحور، در سال ۱۳۸۹ به عنوان یک سرویس میزبانی ویدئو شروع به فعالیت کرد. در صفحه قوانین و مقررات این پلتفرم^۱، در قسمت قوانین انتشار محتوا، فهرست کاملی از مفاد تشکیل دهنده قوانین انتشار ویدئو در آپارات ذکر شده است. در این میان، بخشی به عنوان حق نشر، به بررسی مسائل مربوط به ویدئوهای دارای حق نشر^۲ و موسیقی‌های دارای حق نشر اشاره شده است. در این خصوص اشاره شده است هر مجموعه‌ای که در داخل کشور به صورت قانونی مشغول فعالیت است و محتوا تولید می‌کند یا به محتواهای تولید شده ارزشی می‌افزاید (مانند دوبله یا زیرنویس) مشمول قوانین حق نشر است. همچنین هر فیلم یا سریال تولید داخل، مشمول قوانین حق نشر است. در قوانین و مقررات کلی این شرایط، ذکر شده است که مسئولیت و مدیریت نظارت بر محتوای منتشر شده و نظرات ثبت شده کاربران بر عهده مالک حساب کاربری است. در صورت مشاهده هر نوع نقض قوانین، آپارات این اختیار را دارد که در هر زمان، حساب کاربری فرد متخلف را برای همیشه یا مدتی مشخص، مسدود کند. در پایان نیز آمده است که با استناد به ماده ۷۴ قانون تجارت الکترونیکی و با عنایت به آن که پلتفرم آپارات مصداق بستر مبادلات الکترونیکی صوت و تصویر است، مسئولیت نقض حقوق تصریح شده مؤلفان در قانون فوق از قبیل تکثیر، اجرا و توزیع و یا هرگونه محتوای خلاف قوانین کشور ایران بر عهده کاربران است. در خصوص قانون حاکم بر قرارداد حاضر نیز آپارات به صراحت قوانین

1. <https://www.aparat.com/community-guideline>

2. Copy Right

جمهوری اسلامی ایران را به‌عنوان قانون حاکم بر قرارداد حاضر تصریح کرده است.^۱ همچنین در خصوص حل و فصل اختلافات صورت گرفته فیما بین کاربر و پلتفرم، هیچ روش حل و فصل اختلاف مشخصی تعیین نشده است.

۲-۳. پلتفرم یوتیوب

در هنگام ورود به سایت یوتیوب برای بارگذاری محتوا، کاربر امکان انتخاب کشور مدنظر برای تحت حمایت قرارگرفتن شرایط و مقررات آن کشور را دارد، بدین ترتیب شرایط و مقررات مندرج در سایت یوتیوب، بنابر تعیین کشور مدنظر توسط کاربر، بسته به کشور انتخابی متفاوت است. در ادامه به بررسی شرایط و مقررات تعیین شده برای کشور ایالات متحده آمریکا خواهیم پرداخت.

قانون حاکم بر شرایط و مقررات وبسایت یوتیوب^۲ و تمامی ادعاهایی که ناشی از این شرایط یا خدمات هستند یا به آن‌ها مربوط می‌شوند، تحت قوانین ایالت کالیفرنیا، به‌جز قواعد تعارض قوانین کالیفرنیا، به‌طور انحصاری در دادگاه‌های فدرال یا ایالتی شهرستان سانتا کلارا، کالیفرنیا، ایالات متحده آمریکا رسیدگی خواهند شد. در واقع مرجع حل و فصل اختلاف برای رسیدگی به موارد ایجاد شده، دادگاه در نظر گرفته شده است.^۳ در قسمت سایر موارد حقوقی^۴ این قوانین و مقررات هم اشاره شده است که اگر کاربر احساس کرد که محتوای خاصی در سایت یوتیوب، حقوق یا قوانین قابل اجرای ایشان را نقض می‌کند، می‌تواند یک شکایت قانونی با موضوع مسائل مربوط به حق تکثیر، افترا، جعل یا سایر شکایات قانونی ارسال کند. در بخش سایر شکایات حقوقی^۵ مقررات یوتیوب درج شده است که یوتیوب تحت قوانین ایالات متحده اداره می‌شود؛ بنابراین شکایات قانونی از کشور/ منطقه حقوق ادعایی کاربر را پذیرا نیست و هرگونه ادعای نقض کپی‌رایت، مستقیماً علیه فردی که محتوا را منتشر کرده پیگیری می‌شود. یوتیوب توصیه کرده است که مدعی نقض، ابتدا اقدام به مذاکره با نقض‌کننده کرده و سپس اقدام به شکایت کند. اگر شکایت شاکی به حکمی علیه فردی که محتوا را منتشر کرده، منجر شود و اگر آن حکم دادگاه، یوتیوب را ملزم به حذف محتوا از خدمات خود کند، یوتیوب مطابق آن حکم عمل خواهد کرد.

در خصوص مسئولیت پلتفرم در قبال نقض کپی‌رایت در پلتفرم یوتیوب نیز این قوانین و مقررات احکام خاصی تعیین کرده‌اند. به‌جز مواردی که طبق قانون قابل اجرا الزامی است، یوتیوب و کلیه نمایندگان آن مسئولیت هیچ‌گونه خسارتی از جمله از دست دادن سود، درآمد، فرصت‌های تجاری، اعتبار یا صرفه‌جویی‌های پیش‌بینی شده، از دست دادن یا فساد داده‌ها؛ خسارت غیرمستقیم یا تبعی، و خسارت تنبیهی ناشی از موارد ذکر شده مانند هر محتوایی که به دست یک کاربر یا یوتیوب ارسال شده (از جمله استفاده کاربر از محتوا) را نخواهند داشت. این بند به هر ادعایی اعمال می‌شود، صرف‌نظر از این‌که آیا ادعای مطرح شده براساس ضمانت، قرارداد، تهاجم یا هر نظریه حقوقی دیگری است. مجموع مسئولیت یوتیوب برای هرگونه ادعا، که ناشی از خدمات است، به مبلغ تعیین شده در شرایط و مقررات محدود است.

۴. امکان‌سنجی روش‌های حل و فصل دعاوی نقض مالکیت فکری پلتفرم‌های کاربرمحور

۱-۴. دادرسی

رسیدگی به اختلاف در مراجع قضایی یکی از روش‌های معمول و متداول حل و فصل اختلافات است. در رسیدگی به اختلاف اصل بر صلاحیت محاکم است. دادرسی در مقایسه با سایر شیوه‌های حل و فصل اختلاف از این امتیاز برخوردار است که به موافقت طرفین نیاز ندارد و چنانچه

۱. سایت آپارات تابع کلیه قوانین موضوعه کشور ایران، به‌خصوص قانون تجارت الکترونیک است؛ لذا نقض هر رفتاری که متضمن نقض هریک از قوانین کشور باشد، مجرمانه تلقی می‌شود و قابل پیگیری است.

2. <https://www.youtube.com/static?template=terms>

۳. در ادامه آمده است که اگر علیه یک بارگذارکننده حکمی از دادگاه دارید، می‌توانید یک کپی از حکم دادگاه را به پاسخ‌خودکار، که پس از ارسال شکایت قانونی مناسب دریافت می‌کنید، ضمیمه کنید. هر حکم دادگاه براساس مجموعه‌ای از معیارهای منطقه‌ای و جهانی بررسی و ارزیابی می‌شود.

4. https://support.google.com/youtube/answer/6156383?hl=enGB&ref_topic=6154211&sjid=4688306613989778268-EU

5. https://support.google.com/youtube/answer/9996224?hl=enGB&ref_topic=6154211&co=GENIE.CountryCode%3DUS&sjid=4688306613989778268-EU

شیوه‌های جایگزین به حل و فصل اختلاف منتهی نشود یا توافقی در خصوص سایر شیوه‌های رسیدگی وجود نداشته باشد، طرفین اختلاف ناگزیرند که اختلاف را از طریق دادگاه پیگیری کنند؛ بنابراین زمانی که نقض مالکیت فکری از طریق پلتفرم‌های کاربرمحور صورت گرفته باشد، محاکم دادگستری مرجع صالح برای رسیدگی قلمداد می‌شوند. در دعاوی داخلی، طرفین می‌توانند اختلاف خود را از طریق مراجع قضایی صالح مطابق قوانین و مقررات داخلی حل و فصل کنند. در نظام حقوقی ایران، اگر موضوع دعوی مالکیت فکری نقض حق باشد و این نقض در قانون جرم شناخته شده باشد، رسیدگی به آن در صلاحیت مراجع قضایی کیفری خواهد بود. با توجه به ماده ۳۰۱ قانون آیین دادرسی کیفری، دادگاه کیفری دو صلاحیت ذاتی برای رسیدگی به جرایم مذکور را دارد و طبق ماده ۳۱۰ همان قانون، دادگاه محل وقوع جرم صلاحیت نسبی را برای رسیدگی داراست.

دعای مالکیت فکری به سبب ماهیت خاصی که دارند، مسائل و چالش‌های بیشتری به نسبت اموال فیزیکی داشته و ارزش بخشی به دارایی‌های فکری در هر کشوری توسط قانون‌گذار آن کشور صورت می‌گیرد. در هر محدوده سرزمینی، دارایی فکری در صورتی که مورد تعدی و نقض قرار گیرند، مورد حمایت قرار می‌گیرد، به عنوان مثال ممکن است عملی در یک کشور نقض محسوب شود اما مطابق قوانین کشور دیگر این گونه نباشد؛ از این رو می‌توان اظهار کرد که حمایت از مالکیت‌های فکری اساساً در بستر یا به موجب قوانین و مقررات محقق شده و محدوده سرزمینی نیز در این میان امری ضروری برای هر نوع حمایت است؛ بنابراین تعیین محل نقض توسط فرد ناقض برای حمایت از صاحب این دارایی‌های فکری امری ضروری و شایسته توجه است.^۱

حقوق مالکیت فکری غالباً در محدوده‌ای فراتر از مرزهای جغرافیایی کشورها گسترش یافته و بُعد بین‌المللی پیدا می‌کند. توسعه فناوری‌های ارتباطی و پلتفرم‌ها، که موجب نقض گسترده این حقوق شده است، مسئله صلاحیت دادگاه را مطرح می‌کند. دعاوی نقض، حسب اقامتگاه خواننده، خواهان، محل انعقاد قرارداد یا محل اجرای آن ممکن است به کشورهای گوناگونی مرتبط شود؛ بنابراین نخستین سؤالی که باید بدان پاسخ گفت این است که دعا باید در کدام دادگاه اقامه شود. در سطح بین‌المللی، هنوز مرجع قضایی بین‌المللی وجود ندارد و توسل به مراجع قضایی ملی امری معمول و متداول است. این درحالی است که توسل به مراجع ملی با دشواری‌های فراوانی در مورد تشخیص دادگاه صالح، قانون صلاحیت‌دار و نحوه اجرای آرای صادره روبه‌رو می‌باشد (Raeesi, 2008, p. 164). برخلاف اجرای آرای داوری خارجی، که به استناد کنوانسیون نیویورک در کلیه کشورهای عضو قابل اجراست، در مورد اجرای آرای دادگاه‌های خارجی کنوانسیون جامعی وجود ندارد. در نظام حقوقی ایران، آرا و تصمیمات قضایی خارجی باید در دادگاه صالح ایرانی شناسایی شود و سپس دادگاه دستور به اجرا صادر کند. مطابق ماده ۱۷۱ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶ «در صورتی که در معاهدات و قراردادهای بین دولت ایران و کشور صادرکننده، حکم ترتیب و شرایطی برای اجرای حکم مقرر شده باشد، همان ترتیب و شرایط متبع خواهد بود»؛ بنابراین اگر میان کشور صادرکننده رأی و ایران معاهده‌ای وجود داشته باشد، مطابق آن رأی صادره شناسایی و اجرا می‌شود؛ اما اگر ایران با کشور صادرکننده رأی معاهده‌ای نداشته باشد، در صورتی که واجد شرایط مقرر در ماده ۱۶۹ قانون مزبور باشد، در ایران قابل اجراست.

قوانین و رویه‌های قضایی کشورهای مختلف در خصوص صلاحیت در دعاوی نقض مالکیت فکری سه رویکرد را اتخاذ کرده‌اند: صلاحیت دادگاه محل وقوع عمل زیانبار، دادگاه محل ورود ضرر یا هر دو. بدیهی است که پذیرش صلاحیت دادگاه محل وقوع نقض یا خسارت به نفع خواهان است؛ زیرا خواهان می‌تواند در هریک از آن دو مرجع یا محل اقامت خواننده، که برای او مناسب‌تر است، اقامه دعوی کند. براساس اصول تعارض قوانین در مالکیت فکری^۲ در دعاوی مربوط به نقض حقوق مالکیت فکری، دادگاه صالح برای رسیدگی به دعوی مربوط به نقض حقوق مالکیت فکری، دادگاه محلی است که نقض ادعایی در آنجا رخ داده یا ممکن است رخ دهد. دادگاه صالح در خصوص مطالبه جبران خسارات ناشی از نقض، که در ضمن رسیدگی‌های کیفری مطرح می‌شوند، دادگاه رسیدگی‌کننده به نقض خواهد بود؛ مشروط بر این‌که دادگاه

۱. آرمندیان، محمدصادق، «شناسایی مصادیق نقض حقوق مالکیت فکری در فضای وب»، خبرگزاری میزان، ۱۴۰۳، قابل دسترسی در:

<https://www.mizanonline.ir/fa/news>

2. CLIP (Conflict of Laws in Intellectual Property)

طبق قانون خود برای رسیدگی مدنی صلاحیت داشته باشد. عبارت «دادگاه محلی که نقض ادعایی ممکن است در آنجا رخ دهد» ناظر بر قصد نقض یا حتی تهیه مقدمات آن نیست؛ بلکه مقصود ورود ناقض به عملیات اجرایی بدون اتمام آن است؛ مثل حالتی که نسخ تحریف شده یک کتاب چاپ، اما توزیع نشده‌اند (Almasi & Shayesteh, 2021, p. 217).

۴-۲. روش‌های جایگزین

ویژگی‌های خاص مالکیت فکری و دعاوی مربوط به آن مانند سرزمینی بودن، تخصصی بودن، نقض گسترده در حوزه‌های قضایی مختلف، طولانی بودن فرایند رسیدگی و هزینه‌های زیاد آن از مهم‌ترین دلایلی است که کارآمدی رسیدگی قضایی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. روش‌های غیرقضایی حل و فصل اختلافات یا روش‌های جایگزین، اغلب تشریفات رسیدگی و هزینه‌های کمتری را به نسبت رسیدگی قضایی دارند و جایگزینی برای روش‌های قضایی بلندمدت و پرهزینه‌اند. سازمان وایپو^۱ نیز از این قاعده مستثنی نبوده و برای حل اختلافات مربوط به مالکیت فکری تدابیری اتخاذ کرده است. وایپو برای این منظور، مرکز داوری و میانجیگری^۲ را راه‌اندازی کرده است که با توسل به روش‌های جایگزین حل و فصل اختلافات سعی در حل اختلافات مذکور دارد (Raeesi, 2008, p. 164).

حل و فصل هر اختلاف در بخش عمده‌ای از دعاوی مالکیت فکری از طریق داوری، میانجیگری و سایر روش‌های جایگزین انجام می‌شود که در ادامه، این روش‌ها از جمله روش ترکیبی میانجیگری - داوری بررسی می‌شود.

۴-۲-۱. میانجیگری

میانجیگری^۳، به منزله یکی از منعطف‌ترین روش‌های حل و فصل اختلافات مالکیت فکری، مزایای فراوانی دارد و پس از داوری، پرکاربردترین روش حل و فصل اختلاف محسوب می‌شود. میانجیگری روشی است که در آن شخص ثالث بی‌طرف به طرفین اختلاف در خصوص حل و فصل خوشایند دوجانبه کمک می‌کند. هدف میانجیگران تسهیل مبادله اطلاعات، ایجاد تفاهم میان طرفین و ارائه راه‌حل‌های مؤثر و سازنده است (Darvishi Hoveyda, 2011, p. 132). نظر فرد میانجی برای طرفین الزام‌آور نیست و مانند پیشنهادی است که طرفین در خصوص آن با یکدیگر توافق می‌کنند.

دعاوی و اختلافات مربوط به مالکیت فکری ویژگی‌ها و خصایص مشترکی با روش میانجیگری دارند. یکی از این ویژگی‌ها، میان‌رشته‌ای و تخصصی بودن اختلافات در حوزه مالکیت فکری است؛ برای مثال در دعاوی کپی‌رایت حضور شخص بی‌طرف، که به تفاوت‌ها و ظرافت‌های هنری آگاه است، اهمیت زیادی دارد (Chi, 2021, P. 2).

حفظ محرمانگی ویژگی دیگری است که در روش میانجیگری، حتی اگر طرفین درباره آن توافق نکنند، آسیبی از این حیث به روابطشان وارد نمی‌شود. طبق مواد ۱۵ و ۱۷ مقررات میانجیگری وایپو^۴، هیچ‌یک از شرکت‌کنندگان نمی‌توانند اطلاعات حاصل از میانجیگری را برای اشخاص دیگر افشا کنند؛ مگر با موافقت یکدیگر و طرف میانجی. حتی طرفین اختلاف و میانجی نباید اظهاراتی را که در فرایند میانجی بیان کرده‌اند به عنوان مدرک در دادگاه یا داوری ارائه کنند (Zahedi & Mohamadi, 2022, p. 523). مطابق آمار منتشر شده از سازمان وایپو، ۷ درصد از دعاوی ارجاع شده به آن سازمان، با نقض کپی‌رایت مرتبط است؛ با این حال در خصوص ارجاع اختلافات مرتبط با نقض مالکیت فکری در پلتفرم کاربرمحور، تاکنون پرونده‌ای به این سازمان ارجاع نشده است؛ اما با توجه به صلاحیت عام این سازمان برای رسیدگی به دعاوی مرتبط با مالکیت فکری، در صورت توافق طرفین اختلاف، این مرجع صلاحیت رسیدگی به اختلافات یادشده را دارد.

1. WIPO - World Intellectual Property Organization
2. WIPO Arbitration and Mediation Center
3. Mediation
4. WIPO Mediation Rules

تلاقی اصل سرزمینی بودن حقوق مالکیت فکری با جهانی شدن آن و دیجیتالی شدن ابزارهای پخش، چالش‌های تعارض قوانین در حقوق بین‌الملل خصوصی را بیشتر کرده است. طرفین اختلافات بین‌المللی به سبب خصیصه سرزمینی بودن مالکیت فکری و به دلایلی مانند بی‌اعتمادی به دادگاه‌های ملی، ناآگاهی و بی‌اطلاعی از قوانین خارجی، پیش‌بینی ناپذیر بودن رأی دادگاه و دشواری اجرای آن در کشور خارجی، تمایل دارند که اختلافات خود را از طریق میانجیگری و در مرجع واحد و طی یک مرحله حل‌وفصل کنند (Maleknia & Shahbazinia, 2016, p. 134). از طرفی، حقوق مالکیت فکری به قوانینی که آن را وضع کرده وابسته است و به همین دلیل، به حوزه قضایی قلمرو جغرافیایی قوانین مربوط محدود است. رسیدگی به دعاوی نقض حق مؤلف در فضای سایبر و از طریق پلتفرم‌های کاربرمحور، در کشورهای متعدد این موضوع را با چالش‌های بسیاری روبه‌رو می‌کند؛ درحالی‌که روش میانجیگری اجازه حل‌وفصل اختلاف بین چند حوزه قضایی را به‌طور کارآمدتری می‌دهد (Zahedi & Mohamadi, 2022, p. 524). با توجه به این‌که نقض مالکیت فکری از طریق پلتفرم‌های کاربرمحور با سرعت و سهولت زیادی صورت می‌گیرد و این امر موجب ورود خسارت‌های هنگفتی به صاحب حق می‌شود؛ بنابراین جلوگیری هرچه سریع‌تر از ورود خسارت‌های بیشتر یکی از ملزومات شیوه‌ای است که برای حل اختلاف درخصوص اموال فکری مطرح می‌شود. رسیدگی در دادگاه ممکن است چندین سال به طول انجامد؛ درحالی‌که رسیدگی از طریق میانجیگری سریع‌تر است و خسارت‌های ناشی از طولانی شدن فرایند حل‌وفصل اختلاف را به‌طور جدی کاهش می‌دهد (Zahedi & Mohamadi, 2022, p. 532)؛ بنابراین حل‌وفصل اختلافات مالکیت فکری از طریق میانجیگری، کارکردهای مطلوب و کارآمدی زیادی به‌همراه دارد.

۴-۲-۲. مساعی جمیله

مساعی جمیله^۱ زمانی مطرح است که اختلاف موجود میان طرفین به‌حدی شدت دارد که از انجام هرگونه گفت‌وگو امتناع می‌کنند. این روش بیشتر برای حل‌وفصل اختلافات بین دولت‌ها کاربرد دارد (Shiravi, 2022, p. 559). در این روش حل‌وفصل اختلاف، طرف ثالث دخالته در حل ماهوی اختلاف ندارد و فقط تلاش می‌کند شرایط انجام ملاقات و گفت‌وگو را فراهم کرده و طرفین را پای میز مذاکره حاضر کند (Mirhosseini, 2020, p. 307). مرکز داوری و میانجیگری سازمان جهانی مالکیت معنوی در زمینه مساعی جمیله خدمات را به‌صورت محرمانه ارائه می‌دهد. خدمات مرکز در این خصوص کاملاً جنبه غیر رسمی دارد و نیازی به درخواست خاصی ندارد (Mirhosseini, 2020, p. 305).

۴-۲-۳. داوری

مطابق بند الف ماده ۱ قانون داوری تجاری بین‌المللی مصوب ۱۳۷۶، داوری^۲ عبارت است از رفع اختلاف بین متداعیین در خارج از دادگاه از طریق شخص یا اشخاص حقیقی یا حقوقی مرضی الطرفین یا انتصابی (Omrvani, 2023, p. 17). داوری در صورتی‌که فی‌مابین طرفین با تابعیت ایرانی باشد، داوری داخلی به‌شمار رفته و تابع مقررات مذکور در قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب (امور مدنی) قرار می‌گیرد. از طرفی، مطابق قانون داوری تجاری بین‌المللی، در صورتی‌که یکی از طرفین داوطلب ارجاع امر به داوری تبعه خارجی باشد، قانون مذکور بر فرایند داوری مذهبور حاکم است (Shiravi, 2022, p. 61). بدین ترتیب، در صورتی‌که اختلاف فی‌مابین طرفین تبعه ایران به داوری ارجاع شود، مطابق مقررات آیین دادرسی مدنی ایران قابل رسیدگی است و در این خصوص، منعی برای ارجاع اختلافات مربوط به مالکیت فکری به این مرجع وجود ندارد. بدین ترتیب امکان پیش‌بینی مرجع داوری برای حل اختلافات فی‌مابین کاربر و پلتفرم کاربرمحور در سایت‌هایی مانند آپارات، که خود پلتفرم ایرانی و غالباً کاربر نیز ایرانی است، کارایی لازم را داراست. مشکل در صورتی بروز پیدا می‌کند که یکی از کاربران تابعیت غیرایرانی داشته باشد. در این صورت، داوری مورد نظر داوری تجاری بین‌المللی بوده و مطابق مفاد قانون یاد شده رسیدگی خواهد شد.

1. Good Offices
2. Arbitration

مرکز داوری واپیو^۱ همانند مرکز میانجیگری آن، قابلیت رسیدگی به دعاوی مرتبط به مالکیت فکری را داراست. در این خصوص، موارد متعددی دربارهٔ نقض کپی‌رایت به آن مرکز ارجاع شده است؛ اما دربارهٔ نقض حقوق مالکیت فکری در پلتفرم کاربرمحور موردی گزارش نشده است. با توجه به قابلیت‌های آن مرکز برای رسیدگی به اختلافات مالکیت فکری به صورت تخصصی، آن مرجع نیز می‌تواند به عنوان نهادی صلاحیت‌دار به اختلافات یاد شده رسیدگی کند. از مزایای داوری در واپیو، می‌توان به امکان توسل مستقیم افراد، تسهیل فرایند ایجاد آیین‌های مشترک در نظام‌های ملی و اعمال و رعایت تخصص اشاره کرد (Almasi, 2022, pp.110-113).

۴-۲-۴. روش‌های ترکیبی / میانجیگری - داوری (MED-ARB)

یکی از شیوه‌های نسبتاً نوین حقوقی حل و فصل اختلافات، «میانجیگری - داوری» است. این روش، همان‌گونه که از نامش پیداست، ترکیبی از ویژگی‌ها و مزایای دو شیوه میانجیگری و داوری است. این روش با بهره‌گیری از مزایای هر دو روش، امکان حل سریع‌تر، کم‌هزینه‌تر و مؤثرتر اختلافات را فراهم می‌کند. در مواردی که طرفین اختلاف تمایل دارند ابتدا به صورت دوستانه و از طریق مذاکره به توافق برسند، اما در صورت موفق نشدن، به تصمیمی قطعی و الزام‌آور نیاز دارند، روش ترکیبی می‌تواند گزینه مناسبی باشد. انعطاف‌پذیری، سرعت، کاهش هزینه از جمله مزایای شیوه ترکیبی میانجیگری - داوری است. این شیوه علاوه بر امتیاز فرایند منعطف و مذاکره‌محور میانجیگری، از مزیت قطعیت داوری در قالب فرایندی واحد نیز بهره‌مند است و با اعمال این روش، می‌توان امیدوار بود که اختلافات با سرعتی بالا و هزینه‌ای کمتر و به نحوی قاطع و مؤثر حل و فصل شود (Javadpour et al., 2019, p. 83). در شیوه ترکیبی میانجیگری - داوری، طرفین، فرد (یا هیئت) را برای حل و فصل اختلاف تعیین می‌کنند که اختیارات و آزادی عمل وسیع‌تری به نسبت داوری دارد. ابتدا این فرد یا هیئت در مقام میانجی مذاکرات و اقداماتی را در راستای نزدیک کردن دیدگاه‌های طرفین انجام می‌دهد و در نهایت در راستای ایجاد مصالحه میان آن‌ها تلاش می‌کند و چنانچه در این مرحله، به هر علت موفق به فصل خصومت نشود، متعاقباً در مقام داور، بین طرفین به داوری اقدام کرده و در نهایت رأی قطعی و لازم‌الاجرا صادر می‌کند؛ اما این شیوه رسیدگی نیز با مشکلاتی مواجه است. یکی از سختی‌های این شیوه، بحث محرمانگی است. فرد میانجی ممکن است طی جلسات خصوصی خود با هریک از طرفین اختلاف، اطلاعات محرمانه‌ای را کسب کند و همین امر ممکن است بر کارکرد بی‌طرفانه آن به عنوان داور تأثیرگذار باشد (Javadpour et al., 2019, p. 99). مشکل دیگر مربوط به اجرای مؤثر توافقات حاصل از میانجیگری - داوری است. یکی از اصلی‌ترین مشکلات، اجرای توافقاتی است که در مرحله میانجیگری حاصل می‌شود. با توجه به این‌که هنوز اسناد بین‌المللی در این خصوص تصویب نشده است؛ این‌گونه توافقات مورد حمایت نظام حقوق بین‌الملل قرار نگرفته است. در فرضی که طرفین در مرحله میانجیگری به نتیجه نرسند و به داوری رجوع کنند و داور رأی صادر کند، کنوانسیون نیویورک از رأی داور حمایت می‌کند (Javadpour et al., 2019, pp. 108-109).

نتیجه‌گیری

تحلیل دعاوی نقض مالکیت فکری در پلتفرم‌های کاربرمحور نشان می‌دهد که این موضوع به‌طور فزاینده‌ای در عصر دیجیتال اهمیت یافته است. با توجه به گسترش استفاده از اینترنت و سهولت دسترسی به محتوا، نقض حقوق مؤلفان و پدیدآورندگان آثار به چالشی جدی تبدیل شده است. در ایران، وجود قوانین پراکنده به پیچیدگی‌های حقوقی این دعاوی افزوده و باعث دشواری در تعیین مسئولیت‌ها شده است. با این حال به حمایت از حقوق مالک اثر معنوی توجه شده و اقداماتی برای جبران خسارات وارده بر اثر نقض به ایشان، در نظر گرفته شده است. همچنین ایالات متحده با تدوین قوانین پیشرفته، مانند قانون حق مؤلف هزاره دیجیتال، به‌طور مؤثرتری به مسائل مربوط به نقض کپی‌رایت پرداخته و سازوکارهایی برای رفع این اختلافات فراهم کرده است.

1. WIPO Arbitration Center

در این راستا، پلتفرم‌ها به‌منزله واسطه‌هایی که محتوا را ارائه می‌دهند، باید مسئولیت‌های حقوقی خود را به‌خوبی درک کنند. مسئولیت پلتفرم‌ها در قبال محتوای کاربران، به آگاهی آن‌ها از نقض‌های احتمالی و اقدام به‌موقع بستگی دارد. همچنین بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که روش‌های جایگزین حل‌وفصل اختلافات، از قبیل میانجیگری و داوری، به‌عنوان ابزارهایی مؤثر در کاهش زمان و هزینه‌های دادرسی مطرح می‌شوند. این روش‌ها به طرفین امکان می‌دهند به توافق‌های سریع‌تری دست یابند و از کشمکش‌های طولانی مدت قضایی پرهیز کنند. بنابراین، پیشنهاد می‌شود با توجه به تحولات فناوری و نیاز به انطباق قوانین با شرایط جدید، کشورها به‌ویژه ایران، به‌سمت ایجاد چهارچوب‌های قانونی روشن‌تر و سازگارتر حرکت کنند. این قوانین باید مراجع حل اختلاف را درخصوص دعاوی مذکور به‌خوبی تشریح کرده و سازوکار رسیدگی را مشخص کنند. در این راستا، اعتباربخشی کافی و مستند به قراردادهای دیجیتالی منعقد فیما بین کاربر و پلتفرم، باید در قوانین مذکور در نظر گرفته شود. همچنین پیشنهاد می‌شود پلتفرم‌ها در هنگام تدوین شرایط و مقررات وبسایت خود، روش حل‌وفصل اختلافات صورت گرفته را به‌روشنی تعیین کنند. این امر نه تنها به حمایت از حقوق مالکیت فکری کمک می‌کند، بلکه به توسعه اخلاقی و نوآوری در فضای دیجیتال نیز خواهد انجامید.

منابع

- الماسی، میلاد (۱۳۹۹). نقش داوری و میانجیگری در حل و فصل اختلافات مالکیت فکری با نگاهی بر مقررات وایپو. قانون یار، ۴(۱۶)، ۱۱۸-۱۰۵. [لینک](#)
- الماسی، نجادعلی و شایسته، شوکت (۱۳۹۹). دادگاه صالح در دعاوی حقوق مالکیت فکری. دیدگاه های حقوق قضایی، ۲۵(۹۲)، ۲۲۴-۱۹۹. [لینک](#)
- بیات، فرهاد و بیات، شیرین (۱۳۹۸). شرح جامع قانون مدنی؛ بر اساس نظریات علمای برجسته حقوق، آراء شعب و هیئت عمومی دیوان عالی کشور و، تهران: انتشارات ارشد.
- پورحسینی، محمدجواد و رومانی، محمد (۱۳۹۷)، جرایم مربوط به نقض حقوق مالکیت فکری در فضای مجازی از منظر نظام حقوقی ایران. انتشارات علوم اسلامی انسانی، ۱(۱۴)، ۹۸-۹۲. [لینک](#)
- جنیدی، لعلیا و کریمی، سحر (۱۳۹۳). زمان و مکان انعقاد قراردادهای الکترونیکی. دانش حقوق مدنی، ۴(۱)، ۵۴-۴۲. [لینک](#)
- جوادپور، نغمه، علومی یزدی، حمیدرضا و ابراهیمی، سید نصرالله، (۱۳۹۸)، حل و فصل اختلافات قراردادهای تجاری بین المللی از طریق میانجیگری-داوری با تأکید بر نظام حقوقی ایران، پژوهش حقوق خصوصی، ۸(۲۹)، ۸۴-۱۱۲. <https://doi.org/10.22054/jplr.2019.41492.2199>
- درویشی هویدا، یوسف (۱۳۹۰). مطالعه ای بر میانجیگری به عنوان روش حل و فصل دوستانه اختلافات، مطالعات حقوق خصوصی، ۴۱(۴)، ۱۳۷-۱۲۱. [لینک](#)
- رئیس، لایلا (۱۳۸۷). دادگاه صلاحیت دار در دعاوی حقوق مالکیت معنوی در روابط بین الملل خصوصی، اندیشه های حقوقی، ۵(۱۳)، ۱۶۴-۱۴۱. [لینک](#)
- زاهدی، مهدی و محمدی، حکیمه (۱۴۰۱). کارکردهای میانجیگری در حل و فصل اختلافات مالکیت فکری. مطالعات حقوق خصوصی، ۵۳۷-۵۱۷، (۳)، ۵۲. [لینک](#)
- شاکری، زهرا (۱۳۹۹). استفاده منصفانه از آثار ادبی و هنری؛ حقی برای جامعه، مطالعات حقوق خصوصی، ۴۵(۲)، ۲۰۷-۲۲۳. [لینک](#)
- شیروی، عبدالحسین (۱۴۰۱). حقوق تجارت بین الملل. تهران: سمت
- صادقی، حسین (۱۳۹۳). حمایت از حق مؤلف در فضای سایبر در حقوق ملی و اسناد بین المللی، دیدگاه های حقوق قضایی، ۱۹(۶۵)، ۲۱۸-۱۹۹. [لینک](#)
- عزیزیانی، مجید (۱۳۹۹). تکمیلی بودن استقلال شرط داوری؛ لزوم احراز اراده طرفین در تعیین ماهیت شرط داوری. تحقیقات حقوقی، ۲۴(۹۳)، ۳۶۸-۳۴۷. [لینک](#)
- عمروانی، رحمان (۱۴۰۲). داوری داخلی، از موافقت نامه داوری، تعیین داور، رسیدگی و صدور رای تا ابلاغ، اجرا و ابطال رای داور. تهران: اشکان.
- ملک نیا، پریا و شهبازی نیا، مرتضی (۱۳۹۵). محرمانگی در میانجیگری و تضمینات قانونی آن با بعد بین المللی. پژوهش حقوق خصوصی، ۱۶(۱۶)، ۱۴۸-۱۳۳. [لینک](#)
- میرحسینی، سیدحسن (۱۳۹۹). مقدمه ای بر حقوق مالکیت معنوی. تهران: میزان
- Capitol Records, LLC v. Vimeo, LLC, 826 F.3d 78 (2016). [Link](#)
- Chi, S. (2005). The role of mediation in trademark disputes. University of Houston Law Center. [Link](#)

McGhee, H. (2023). Reinterpreting Repeat Infringement in the Digital Millenium Copyright Act. *Vand. J. Ent. & Tech. L.*, 25, 483. [Link](#)

Harvard Law Review. (2012–2013). Copyright Law—Willful Blindness—Second Circuit Holds That Willful Blindness Is Knowledge in Digital Millennium Copyright Act Safe Harbor Provision—Viacom International, Inc. v. YouTube, Inc., 676 F.3d 19 (2d Cir. 2012) *Harvard Law Review*, 126, 645. [Link](#)

[In persian]

Almasi, M. (2022). The role of arbitration and mediation in resolving intellectual property disputes with focus on WIPO regulations. *Journal of Civil & Legal Sciences*, 4(16), 105–113. [Link](#)

Almasi, N., & Shayesteh, S. (2021). Competent court in intellectual property disputes. *Judicial Law Views*, 25(92), 199–224. [Link](#)

Bayat, F., & Bayat, S. (2019). *The comprehensive commentary on the civil code*. Tehran: Ershad publication.

Pourhoseini, M., & Roumani, M. (2018). Crimes related to the infringement of intellectual property rights in cyberspace from the perspective of the Iranian legal system. *Research in Humanities Islamic*, 14(1), 92–98. [Link](#)

Joneydi, L., & Karimi, S. (2014). Time and place of formation of an electronic contract. *Civil Law Knowledge*, 4(1), 42–54. [Link](#)

□ Javadpour, N., Oloumi Yazdi, H., & Ebrahimi, S. (2019). Med-Arb in International Commercial Contracts (with Focus on Iran's Legal System). *Private Law Research*, 8(29), 84–112. <https://doi.org/10.22054/jplr.2019.41492.2199>

□ Darvishi Hoveyda, Y. (2011). A study of the mediation as a friendly method for settlement of disputes. *Private Law Studies Quarterly*, 14(4), 121–137. [Link](#)

Raesi, I. (2008). Competent court in international private law disputes relating to intellectual property rights. *Private Law*, 5(13), 141–164. [Link](#)

Zahedi, M., & Mohamadi, H. (2022). Mediation functions in resolving intellectual property disputes. *Private Law Studies Quarterly*, 52(3), 517–537. [Link](#)

Shakeri, Z. (2015). A fair use of literary and artistic works: right for the public. *Private Law Studies Quarterly*, 45(2), 207–223. [Link](#)

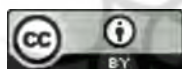
Shiravi, A. (2022). *International trade law*. Tehran: Samt publication.

Sadeghi, H. (2014). Protection of copyright in cyberspace under national laws and international instruments. *Judicial Law Review*, 19(65), 199–218. [Link](#)

- Aziziyani, M. (2021). Complementary independence of arbitration: Requiring authentication of parties' intent for determination of the nature of arbitration. *Legal Research*, 24(93), 247–368. [Link](#)
- Omravani, R. (2023). *Arbitration and award* (1st ed.). Ashkan publication.
- Maleknia, P., & Shahbazinia, M. (2016). Confidentiality in mediation and its legal safeguards from international perspective. *Journal of Private Law Research*, 5(16), 133–148. [Link](#)
- Mirhosseini, S. (2020). *An introduction to intellectual property law*. Tehran: Mizan publication.

COPYRIGHTS

©2026 by the authors. Published by University of Science and Culture. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی